

УДК 327.51:355.02

О.В. КОЛОМІЄЦЬ

АНГЛОСАКСОНСЬКА МОДЕЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ США

Коломієць Олег Валерійович – старший науковий співробітник, кандидат політичних наук, військова частина А1906

Стаття аналізує концепцію національної безпеки Сполучених Штатів. На підставі системного аналізу розглянуто її характеристики та запропоновано класифікацію моделі нацбезпеки, а також здійснено її оцінку в якості можливої загрози національній безпеці України.

Ключові слова: національна безпека, концепція, стратегія, модель.

В статье анализируется концепция национальной безопасности Соединенных Штатов. На основе системного анализа рассмотрены ее характеристики и предложена классификация модели национальной безопасности страны, а также сделана ее оценка в качестве возможной угрозы национальной безопасности Украины.

Ключевые слова: национальная безопасность, концепция, стратегия, модель.

In article is analyzed the concept of national security of the United States. On the basis of the system analysis its characteristics are considered and classification of model of national security of the country is offered, and also its estimation as possible threat of national security of Ukraine is made.

Keywords: national security, concept, strategy, model.

© О.В. Коломієць, 2012

В середині минулого століття Сполучені Штати були засновниками практичного застосування як поняття «національної безпеки», так і її концепції. Проте, оскільки ці заходи застосовувалися в період «холодної війни», вони носили яскраве ідеологічне забарвлення.

Постановка проблеми. Дослідженням у галузі національної безпеки провідних країн світу присвячені наукові праці провідних світових і українських фахівців, проте на даний час відсутні сталі уявлення щодо її об'єктів та можливих загроз останнім, майже відсутні системні наукові дослідження, моделювання складників системи національної безпеки з метою їх подальшого аналізу та проведення наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми національної безпеки Сполучених Штатів та Великобританії досліджують є наукових праць як світові вчені, так і національні та російські: С.Венс, Д.Бендоу, З.Бжезинський, Б.Бредлі, Н.Гінґріч, Б.Доул, Г.Кіссінджер, У.Крістофер, Ч.Купчан, К.Лайон, Є.Лейк, У.Мейнес, Ф.Нахта, М.Олбрайт, К.Пауелл, П.Тарноф, С.Телботт, Р.Хаас, А.Хейг, Дж.Хелмс, Дж.Шліссенджер, В.М.Богущ, О.В.Возженіков, О.В.Литвиненко, О.Г.Данільян, О.В.Дубов, А.А.Чичановський, В.А.Ліпкан, Є.А.Макаренко, М.А.Ожеван, Г.Г.Почепцов, та ін.

Мета статті. Метою статті є аналітичне дослідження концепції національної безпеки Сполучених Штатів з метою її системного аналізу та класифікації, а також її оцінки в якості можливої загрози національній безпеці України.

Виклад основного матеріалу. В період «холодної війни» стала конфронтація в військовій, ідеологічній та інших галузях визначила пріоритет зовнішньо- і військово-політичного підходу до проблем національної безпеки в Сполучених Штатах. Тому стратегія національної безпеки США в

зазначені роки мала зовнішньополітичну спрямованість, практично не охоплюючи внутрішніх сфер суспільства.

В Законі США «Про національну безпеку» 1947 року не міститься визначення поняття національної безпеки, проте американські вчені-політологи визначили різноманітні визначення цього поняття. Словник військових термінів Міністерства оборони США визначає національну безпеку країни як сферу застосування спільних зусиль військової і зовнішньої політики, як бажана умова (стан), забезпечена в першу чергу американськими військовою й оборонною перевагою над кожною іноземною державою або групою держав, сприятливою позицією в міжнародних відносинах, а також обороноздатністю і невразливістю, що дозволяють успішно протистояти ворожим або руйнівним, явним або прихованим діям інших країн, включаючи застосування ними військової сили [1].

В цьому визначенні виражена ідеологія ідеальної ситуації абсолютної військової переваги США над збройними силами всього світу, що свідчить про тісний зв'язок доктрин у галузі національної безпеки, зовнішньої та військової політики при опорі на військову силу.

Бачення проблем національної безпеки в Сполучених Штатах має доктринальний характер – це інтелектуальний продукт, сукупність взаємозалежних ідей у галузі керування тенденціями, реальними й прогнозованими, для захисту постійних інтересів суспільства й держави. Концепція національної безпеки США є офіційним документом з політики національної безпеки [2–8].

Доктринальне бачення національної безпеки в США має наступну структуру [3–7]:

– фундаментальні (постійні) інтереси, незмінні протягом декількох останніх століть, сенс яких у забезпеченні безпеки, процвітанні і свободі американського народу;

– місія країни на даному історичному етапі, що відображає національні інтереси в конкретному баченні президента США;

– конкретні цільові настанови, що розробляються і досягаються президентською «командою», державними структурами, групами впливу, комерційними і неурядовими організаціями, тобто суб'єктами національної безпеки держави.

Американська політика національної безпеки є своєрідною адаптивною системою: в разі збільшення зовнішньої загрози збільшується централізованість влади і посилюється контроль президента, при жорсткому дотриманні національних інтересів; Конгрес і групи впливу стають другорядними ланками, засоби масової інформації і комунікації (ЗМіК) відображають президентську позицію; в разі зменшення зовнішньої загрози – влада стає децентралізованою, із збільшенням участі Конгресу, груп впливу і ЗМіК. При цьому слід враховувати чергування циклів у суспільному розвитку США, домінування суспільного або приватного інтересу [2–4].

При обранні президента від республіканців керівниками з питань національної безпеки призначаються лідери ділових кіл, колишні військові чини і відомі вчені-міжнародники: Г. Кіссінджер, А. Хейг, Дж. Шліссенджер, К. Пауелл та ін. Відмінною рисою республіканської адміністрації є твердий реалізм, а доктрина національних інтересів, що віддає виражений пріоритет зовнішнім, а не внутрішнім справам, орієнтується на використання силових інструментів, підтримку союзників і вироблення стратегії, цілі якої можуть бути виконані. Для республіканської адміністрації притаманне прагнення уникнути війни і політичного авантюризму. Така загальна модель знайшла відображення в діяльності адміністрацій Р. Рейгана і Дж. Буша.

Демократів відрізняє лібералізм, особливо в економічній і соціальній галузях. Інтереси різних груп населення, що підтримують демократів (дрібні фермери, етнічні об'єднання, вихідці з інших країн, юристи і журналісти) більше відрізняються одне від одного, ніж інтереси груп, що підтримують республіканців. В адміністрацію «демократичних» президентів призначаються вчені, юристи, політичні діячі з Конгресу: С. Венс, З. Бжезінський, Є. Лейк, М. Олбрайт, С. Телботт [3–8].

При вирішенні проблем національної безпеки демократи орієнтуються більше на досягнення бажаних результатів, ніж на шлях і необхідні заходи їх досягнення. Демократи віддають перевагу права над силою, однак використовують для цього й військові засоби, особливо не замислюючись щодо порядку їх використання і наслідків.

Ступінь міжпартійної боротьби значно впливає на політику національної безпеки США. Міжпартійна боротьба значно знижує ризики, на які могла б піти адміністрація, поставивши під загрозу національні інтереси, а також дає можливість уникнути висування ризикованих і амбіційних зовнішньополітичних ініціатив. Низький рівень міжпартійної боротьби підвищує ймовірність здійснення

ризикованих заходів. Двопартійна згода привела, наприклад, до війни в Кореї і у В'єтнамі, а також до схвалення розширення НАТО [2–9].

В умовах низького рівня загроз і слабкої міжпартійної боротьби процес визначення основних пріоритетів країни стає глибоко бюрократичним і приводить до тривалого узгодження ключових національних цілей в адміністрації президента.

Після «холодної війни» для США зник примусовий контроль над власними планами й амбіціями, пов'язаний з небезпекою протидії іншої сторони або ескалацією ціни реалізації цих планів.

Відповідно до класифікації американського дослідника Ф. Нахта [4–7], ці трактування зводяться до чотирьох основних груп, які утворює перетинання двох альтернатив у трактуванні національних інтересів США:

- ізоляціонізм – глобальне залучення у світові справи;
- опора на власні сили («одноприбічники»);
- опора на союзників («багатоприбічники»);
- опора на міжнародні організації.

Прихильників опори на виключно американські цінності поділяють на дві групи: перша пропонує глобальне залучення у світові справи без урахування інтересів і навіть співробітництва з офіційними союзниками, не кажучи вже про ООН, ОБСЄ – упор на наддержавність США. Ці погляди відображені в доктринах Б. Доула, Н. Гінгріча, доповідях республіканського «Фонду Спадщина» (Фельнер), Кристола і Кагана («доброзичливе лідерство»), З. Халілзада, Д. Джонстона («служіння-лідерство») і відображають переваги потужних національних і транснаціональних компаній, інтереси яких лобюють групи впливу з теперішнього республіканського конгресу [4–7, 9].

Інша група «одноприбічників» – це так звані «неоізоляціоністи» або «затворники», що відстоюють необхідність різкого скорочення зовнішньої військово-політичної активності США і зосередження на економічних і внутрішніх аспектах безпеки Америки. Виразниками такого трактування інтересів США виступають Дж. Хелмс (Сенат) і Дж. Шліссенджер, а також частина вищої бюрократії, що курирує внутрішні проблеми. «Затворники», як правило, республіканці, виразники інтересів малого і середнього бізнесу [4–7].

Група «багатоприбічників» виступає за необхідність чіткого виділення найбільш важливих інтересів США в реальному часі, орієнтуючи на необхідність знати те, що відноситься до безпеки США, а що ні. До прихильників такого підходу відносяться діячі вищої американської бюрократії, як правило технократи-практики з Держдепартаменту, Міністерства оборони, ЦРУ тощо. Доктрина вибіркового залучення розроблена Г. Кіссінджером, У. Мейнесом, Б. Бредлі, З. Бжезінським, Ч. Купчаном, що є демократами [4–7, 10].

Прихильники опори на міжнародні організації діляться на дві групи. До першої з них належать апологети глобального лідерства США з опорою на міжнародні організації і союзників США, які повинні допомагати реалізовувати глобальні прагнення Вашингтона. Засновники цієї доктрини національ-

них інтересів (У. Кристофер, С. Лейк, П. Тарноф, М. Кеннеді, Р. Хаас), пов'язані з Демократичною партією, а також найбільшими міжнаціональними корпораціями, в яких провідні позиції займає єврейський капітал [4–7, 11].

Незважаючи на те, що в більшості наведених доктрин відсутні прямі антиросійські положення, їх аналіз показує, що Росія розглядається як система перешкода на шляху їх реалізації.

Б. Клінтон сформував нову доктрину США як нової осі світобудови, метрополії для всього іншого світу, розвиток якого залежить від американських ресурсів, волі й інтелекту. США, беручи на себе роль глобального лідера, стають основою міжнародної безпеки і американоцентричної системи міжнародного права. В доктрині Б. Клінтона фактично сфокусувалися антиросійські положення глобалістів, як демократів-багатоприбічників, так і республіканців-одноприбічників.

У галузі національної безпеки США насамперед формулюються національні цілі, на досягнення яких спрямована національна стратегія адміністрації США. При адміністрації Б. Клінтона національна стратегія в даному документі поширювалася на три сфери: політичну, військову та економічну, а в якості пріоритетних цілей висувалися: зміцнення безпеки, забезпечення процвітання нації, розвиток демократії.

Фактичний зміст та сенс національних цілей залишився незмінним, але в Стратегії національної безпеки адміністрації Дж. Буша ця тріада цілей сформульована дещо інакше: політична й економічна свобода, мирне співіснування з іншими державами і повага людської гідності [4–8, 12].

В стратегії передбачалося, що для досягнення цих цілей Сполучені Штати повинні: підтримувати прагнення держав забезпечувати повагу людської гідності; зміцнювати союзи держав по боротьбі з міжнародним тероризмом і запобігти можливому нападу на США та їх союзників; співробітництво з іншими країнами у врегулюванні регіональних конфліктів; запобігати загрозам застосування зброї масового знищення проти США і їх союзників; домагатися створення вільних ринків і сприяння вільній торгівлі; реформувати структури, що забезпечують національну безпеку США, і збільшити здатність останніх адекватно реагувати на загрози ХХІ століття тощо.

Вищим пріоритетом збройних сил визначався захист Сполучених Штатів. Завданням Пентагону оголошено захист і просування національних інтересів США й, якщо фактор лякання виявиться недостатньо ефективним, нанесення поразки загрозам цих інтересів.

Стратегія передбачала реформування наявних розвідувальних структур і забезпечення їх новими можливостями з метою приведення розвідувального співтовариства у відповідність із характером існуючих і потенційних загроз.

В економічній сфері акцентувалася увага на необхідності посилення заходів щодо боротьби із промисловим шпигунством, що підриває основи вільної конкуренції.

Основною умовою побудови і збереження «гло-

бальної цивілізації» вважалось забезпечення стабільності за будь-яку ціну, в усіх без винятку регіонах світу, з використанням всіх наявних у США і їх союзників засобів.

Стабільність сприймалася на доктринальному рівні в вузькому і широкому сенсі: як концепція, що визначає підходи до оцінки співвідношення сил конфронтуючих держав (їх коаліцій) і як певний стан міжнародних відносин. У рамках розглянутого питання зацікавленості представляє стабільність у широкому сенсі, тому що саме вона є одним з базових елементів ідеології «нового світового порядку» [4–8, 12].

Не стала винятком і діюча Стратегія нацбезпеки Б.Обами, який залишив основні догми своїх попередників, проте остання має й певні особливості [13, 14].

Головною метою стратегії є національне оновлення з метою відновлення американського глобального лідерства, що має на меті військову міць, економічну конкурентоспроможність, моральний авторитет, активну участь у міжнародно-політичних процесах у глобальних масштабах та зусиль щодо впорядкування міжнародної системи.

Основними відмінностями від попередніх Стратегій національної безпеки країни є використання неоліберальних принципів задля досягнення глобального лідерства Сполучених Штатів. Приділяється особлива увага ноополітичним технологіям: дипломатія, співробітництво, міжнародно-правове врегулювання.

Політика ґрунтується на моделі світової багатополярності, підтримці ліберально-демократичних реформ у світових державах, активізації міжнародних організацій, збільшенні політичної ролі країн, що розвиваються, а також орієнтація на права людини.

В стратегії не використовується поняття превентивних силових дій, що застосовуються без вагомих доказів і згоди міжнародних організацій, а також «ісламський екстремізм» відсутній в якості джерела загрози [13, 14].

Національними інтересами є: безпека США, їх громадян, а також союзників і партнерів; процвітання, ґрунтоване на інноваційній і зростаючій національній економіці в умовах відкритої міжнародної економічної системи; економічне процвітання та повага універсальних (демократичних цінностей) на національній території та в усьому світі.

В якості найбільшої зовнішньої загрози виступає зброя масового ураження, особливо ядерна. Жодна країна не згадується в Стратегії в якості потенційної загрози, а з терористичних організацій – лише Аль-Каїда. Разом з тим, Стратегія не відмовляється від світового панування Сполучених Штатів. Міжнародний порядок, покращений за рахунок американського лідерства, забезпечить міжнародний мир, безпеку і співробітництво перед загрозою глобальних викликів. Американське лідерство проголошується безумовно позитивним, стабілізуючим фактором майбутнього світоустрою [13, 14].

Отже, в цілому доктрина нацбезпеки Б. Обама зберегла певну наступність своїх попередниць.

Остання не запропонувала фундаментального повороту американської політики «світового панування», про що свідчить і практична політика Білого дому: зростання військових витрат, характер військових компаній в Афганістані та Іраку, розширення таємних операцій по всьому світу проти терористичних і екстремістських організацій. Необхідно відзначити, що з токи зору політології будь-яка концепція відображає і містить у собі ідеологічні засади. Однак моделі США та Великобританії доречно виділити в окрему категорію тому, що тільки вони ґрунтуються на доктрині «світового панування». Оскільки історично курси зазначених держав у галузі зовнішньої політики паралельні, їх доцільно виокремити в один тип «англосаксонської моделі» національної безпеки.

Висновки. В результаті проведеного аналізу

концепції національної безпеки Сполучених Штатів можна констатувати наступне. Описану модель національної безпеки США можливо охарактеризувати як англосаксонську модель або модель «світового панування».

Сполучені Штати об'єктивно не генеруватимуть для України системної і довгочасної загрози, оскільки на даний час національна держава за своїм економічним, військовим, науково-технічним та іншими потенціалами не представляє істотної загрози національним інтересам Великобританії та Сполучених Штатів.

Разом з тим, існує реальна загроза зміни статусу «держави-партнера» на «державу-загрозу» для національної безпеки США в разі вступу України до будь-яких військово-політико-економічних союзів та організацій на чолі з Росією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. – N.Y., 10. – 548 P.
2. Шлезингер А. Циклы американской истории / Артур Шлезингер. – М.: Из-я группа «Прогресс», 1992. – 686 с.
3. Самуйлов С. М. Внешнеполитический механизм США: эволюция, реформирование, проблемы / С. М. Самуйлов; отв. ред. Н.Г.Зяблюк – М.: Прометей, 2009. – 323 с.
4. Доктрины и концепции национальной безопасности США, Франции и Японии [Электронный ресурс] // – Режим доступа: <http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikSF/2000/vestniksf117-05/vestniksf117-05030.htm> – Загл. с экрана.
5. Тиханский А. И. Доктринальное видение национальной безопасности в США и особенности ее стратегического планирования / А. И. Тиханский // Политические исследования. – 2010. – № 3. – С. 15–22.
6. Возжеников А. В. Национальная безопасность России: методология исследования и политика обеспечения / А. В. Возжеников. – М.: Изд-во РАГС, 2002. – 424 с.
7. Почепцов Г. Г. Стратегический анализ / Г. Г. Почепцов. – Киев: Изд-во РИФ «Дзвін», 2004. – 334 с.
8. Ліпкан В. А. Теорія національної безпеки / В. А. Ліпкан – Вид-во: КНТ, 2009. – 631 с.
9. Robert Dole. Shaping America's Global Future // Foreign Policy. – 1995, Spring. – P. 29–43.
10. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и ее геостратегические императивы / Збигнев Бжезинский. – М.: Межд. отношения, 2000. – 256 с.
11. Warren Christopher. America's Leadership, America's Opportunity // Foreign Policy. – 1995, Spring. – P. 6–27.
12. The National Security Strategy of the United States of America / National Security Council. – Washington, DC: US Government Printing Office, – 2006. – 48 p.
13. The National Security Strategy of the United States of America / National Security Council. – Washington, DC: US Government Printing Office, – 2010. – 52 p.
14. Конышев В. Н. Стратегия национальной безопасности Б. Обамы: состоялось ли радикальное обновление? / В. Н. Конышев, А.А. Сергуниев // Обозреватель - Observer. – № 12 (251). – 2010. – P. 87–95.